

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi

Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 10, Sayı 28, Kasım 2023 / Volume 10, Issue 28, November 2023

LEFKOŞA (KIBRIS) MEVLEVİHANESİNİN KURULUŞU VE İLK VAKIFLARI *The Foundation of Mevlevihane in Nicosia and Its First Foundations*

Makale Türü/ Article Types : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliř Tarihi/ Received Date : 19.02.2023
Kabul Tarihi/ Accepted Date : 30.08.2023
Sayfa/ Pages : 603-618
DOI Numarası/ DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2023.257>

Mehmet DEMİRYÜREK

(Prof. Dr.), Hitit Üniversitesi, e-mail: mehmetdmryrk@gmail.com, ORCID:
<https://orcid.org/0000-0003-3506-5421>

Atıf/Citation

Demiryürek, Mehmet, "Lefkoşa (Kıbrıs) Mevlevihanesinin Kuruluşu ve İlk Vakıfları", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 10/28, 2023, s. 603-618.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 10, Sayı 28, Kasım 2023.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 10, Issue 28, November 2023.

ISSN: 2148-5704

LEFKOŞA (KIBRIS) MEVLEVİHANESİNİN KURULUŞU VE İLK VAKIFLARI

The Foundation of Mevlevihane in Nicosia and Its First Foundations

Mehmet DEMİRYÜREK

Öz: Kıbrıs'ın 1570 yılındaki fethini izleyen yaklaşık 30 yıl içinde Ada siyasal, sosyal, ekonomik ve dinî bakımlardan kurumsallaşma ve görünüm itibarıyla tam bir Osmanlı adası oldu. Lefkoşa bu değişimi en iyi yansıtan şehirlerden biriydi. Beylerbeyleri, Lefkoşa kadıları ve müftüleri bu şehirde ikamet ettiler. Mahalleleri, sakinleri, camileri, mescitleri, çeşmeleri, hanları ve hamamlarıyla Lefkoşa bir Türk-İslam şehri hüviyeti kazandı. Cami, mescit, han, hamam vb. gibi tesislerin devamlılığını temin etmek için birçok vakıf kuruldu. Kapsam ve etkinlik açısından Sultan II. Selim Vakfı ile Lala Mustafa Paşa Vakfı şehrin sosyal ve ekonomik hayatında önemli rol oynadı. Ayasofya Camii (Selimiye), Arap Ahmet Paşa Camii, Bedesten ve Mevlevi Tekkesi şehrin en önemli Türk-İslam sembelleri arasında yer aldı. Bu çalışmanın amacı sözü edilen sembellerden birisi olan Lefkoşa Mevlevi Tekkesinin kuruluş tarihi ile ilgili bilgileri KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi belgeleri ile Osmanlı Arşiv kaynakları temelinde yeniden tartışmak ve değerlendirmektir. Çalışma Lefkoşa Mevlevihanesinin kuruluş tarihi için yeni bir tarihi gündeme getirecek, ilk gelir kaynaklarını ortaya çıkaracak ve böylece hem Kıbrıs tarihine hem de hem söz konusu kurumun tarihine katkıda bulunmuş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Kıbrıs'ı, Osmanlı Lefkoşa'sı, Kıbrıs'ta Osmanlı Eserleri, Kıbrıs Mevlevihanesi, Kıbrıs'ta Osmanlı Vakıfları

Abstract: Nearly in the thirty years after the Ottoman conquest of Cyprus, the island became an ottoman island in terms of its institutionalisation and appearance, such as political, social, economic, and religious. Capital city of Nicosia was one of the most important cities reflecting this change. Governors, judge of Nicosia and Müftü resided this city. Nicosia gained a Turkish-Islamic identity with its quarters, residents, mosques, prayer rooms, fountains, inns, and Turkish baths. A lot of foundations were created for providing the continuousness of mosques, prayer rooms, inns, Turkish baths etc. Especially, the foundations of Sultan Selim II and Lala Mustafa Paşa played an important part in the economic and social life of the city. Ayasofya (Selimiye) Mosque, Arap Ahmet Paşa Mosque, Bedesten (Covered Bazaar) of Nicosia and Tekke of Mevlevi took part amongst of the Turkish-Islamic symbols. The aim of this study is to discuss the foundation date of the Tekke of Mevlevi in Nicosia which was one of the symbols and re-evaluate based on the Ottoman archival sources and the documents of the National Archives in Northern Cyprus Turkish Republic. The study will offer a new date for the foundation date of the Mevlevihane, determine the first income sources of it and in doing so it will contribute to the history of Cyprus and the history of aforesaid institution.

Key Words: Ottoman Cyprus, Ottoman Nicosia, Ottoman monuments in Cyprus, Islam in Cyprus, Ottoman foundation in Cyprus

Extended Abstract

The Nicosia Mevlevi House, located in Nicosia, Cyprus, is one of the Turkish-Islamic symbols in Cyprus and still maintains its existence. The research carried out so far about the Nicosia Mevlevi House have not been able to reveal exactly when and how this historical symbol was found. The information provided by secondary sources on the subject contradicts each other, some names have been confused and sometimes unfounded opinions have been put forward. In addition, what has been written so far about the financial resources of the institution is also in need of correction. As a result, it can be said that the historical identity of the institution in question has not yet been fully determined. For this reason, in our research, the issue of when and how the Nicosia Mevlevi House was established and how the financial resources necessary for the survival of the institution in question were first obtained were reconsidered

using primary sources. The main sources of the study are the Ottoman archival documents and Nicosia Court Registers. As a result of our research, it has been proved that the construction of the Nicosia Mevlevi House, which is one of the important representatives of the Ottoman and Turkish-Islamic identity in Cyprus, was completed in 1606 (1015). In the same year, a sheikh was appointed to the Nicosia Mevlevi House for the first time. This sheikh appointment was made by the central Mevlevi House sheikh in Konya. Thus, the Mevlevi House was officially established. It is probable that the land on which the Mevlevi House was built is a part of the foundation land of Arap Ahmet Pasha, who was the governor of Cyprus province between 1576 and 1578, in the vicinity of the Kyrenia Gate of the Nicosia fortress. On this land there was a "tekke" in 1594, which served under the Arab Ahmet Pasha Foundation. The lodge in question served as the basis for the fully organized Nicosia Mevlevi House, the construction of which was completed in 1606. However, the cost of construction was covered by the money of Seyyid Ahmet Pasha, who was the governor of Cyprus province between 1595 and 1596. Both Ahmet Pashas were in Cyprus as governors in different periods and they were different people. However, the builder of it was Ferhat Pasha, who served as the governor of Cyprus province for about 7 months between 1604 and 1605.

The existence of the Nicosia Mevlevi House, which has the status of "âsitâne", was maintained by the revenues allocated from the various foundations established. The first foundation to allocate allocations from its revenues to the Nicosia Mevlevi House was the Cafer Pasha Foundation, which was established in 1607. The amount allocated from the foundation established by the governor of Cyprus province, Cafer Pasha, was 1,800 akçes per year. Since there was officially 120 akçe was equal to one gold coin in those years, the amount allocated from the said foundation was 15 gold per year. After the Cafer Pasha Foundation, the Hacı Geyvan bin Abdülmennan Foundation and the Yusuf Ağa bin Perviz Bey Foundation were the first foundations to allocate income to the Mevlevi House in Nicosia. These foundations were followed other foundations later. In 1608, the revenues allocated to Mevlevi House from various foundations were registered in the Nicosia Court as the Mevlevi House Foundation and the trustees of the Mevlevi House Foundation were appointed for the follow-up, collection, and control of these revenues. The total amount of income allocated to the Mevlevi House in the said year was 32,760 akçes. In other words, the revenues of the Mevlevi House Foundation were registered as 32,760 akçes. When the accounting record given is examined, it is understood that all the revenues consisted of shop rents belonging to the relevant foundations. The total rents of these shops were 91 akçes per day, 2,730 akçes per month and 32,760 akçes per year. In the following time, new foundations were added to the foundations that allocated income to Mevlevi House. One of these foundations is the Emine Hatun Foundation, the daughter of Haydar Pasha, who was one of the governors of Cyprus province. Although it has been suggested by some researchers that Emine Hanım was one of the people who donated land for the establishment of the Mevlevi House, this is not true. What is true is that some income from the foundation established by Emine Hanım was allocated to the Mevlevi House.

It must be stated that some figures in the record in the Nicosia Court Registry regarding the Mevlevi House Foundation, which was established with the revenues allocated from various foundations for the Mevlevi House, are also incorrect. For example, in the relevant record, it was written that the salary paid to the officials of the Mevlevi House from the daily income of the Mevlevi House was a total of 47 akçes. However, the sum of the figures given in the document is 48 coins. Of this amount, 30 coins were given to a Mesnevi reader who was an official in Mevlevi House. The remaining 43 akçes of the daily income of 91 akçes were allocated to expenses incurred for other persons living in the lodge other than the officials. Previous researchers had not noticed this inaccuracy in the records and had reached the wrong conclusions.

Lastly It must be underlined that although the American researcher Ronald Jennings wrote that the Lala Mustafa Pasha Foundation and the Rafael veled-i Lazari Foundations were also allocated to the Mevlevi House in Nicosia, this view is not correct. Because the Lala Mustafa Pasha Foundation was founded in 1579 and the Mevlevi House did not exist at that time. It is understood that Jennings confused the Lala Mustafa Pasha Foundation with the Yusuf Ağa bin Perviz Foundation. In addition, there is no mention of the Mevlevi House in the foundation charter of the Rafael veled-i Lazari Foundation.

Giriş

Günümüzde Kıbrıs'ın başkenti Lefkoşa şehrine Girne kapısından girdiğinizde az ileride sol tarafta sizi bir Osmanlı eseri karşılar. Bu mimari yapı Lefkoşa Mevlevihanesidir. Mevlevihanenin kuruluş tarihi ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Altan¹ Lefkoşa Mevlevihanesinin H 1002 (M 1593) yılında Arap Ahmet Paşa tarafından “*Girne Kapısı'na çok yakın bir yerde bulunan özel mülkü üzerinde*” inşa olduğunu yazarken Alasya² bu yapının XVII. yüzyıl başlarında “*Emine Hatun ve Arap Ahmet Paşa tarafından bağışlanmış bulunan geniş bir arazi üzerinde*” bina edildiğini öne sürmüştür. Özönder³ ise Mevlevihanenin “*Kıbrıs fatihlerinden olan Ahmet Paşa*” tarafından “*Girne Kapısı mevkiindeki kendine ait arsa üzerinde 1002 / 1593 yılında*” yaptırıldığını belirtmektedir. Fedai ve Altan tarafından yazılan kitapta Lefkoşa Mevlevihanesi ile ilgili Kıbrıs (Lefkoşa) Şeriye Sicillerindeki bazı belgeler değerlendirilmeye çalışılmıştır.⁴ Ancak bazı ifadeler, örneğin “*mütevelli olan*” ifadesi “*mesnevihan*” şeklinde okunmuş,⁵ Mevlevihanenin kurucuları arasında gösterilen bütün Ahmet Paşalar tek bir şahıs olarak zikredilmiş⁶ tam ve doğru değerlendirmeler yapılamamıştır. Küçükdağ⁷ ile Önder'in⁸ eserlerinde Lefkoşa Mevlevihanesinin 1593 yılında Ahmet Paşa tarafından yaptırıldığı yazılmıştır. Gazioğlu⁹ Mevlevihanenin arazisinin “*Ahmet Paşa*” ile “*Emine Sultan*” tarafından bağışlandığını ve yapının XVII. yüzyıl başlarında inşa edildiğini ifade etmektedir. Numan,¹⁰ arşiv belgelerinde “*tekkenin Arap Ahmet Paşa'nın vakıfları arasında*” zikredildiğini ve 1003 (1595) tarihli bir Şeriye Sicili kaydına göre bu yapının “*Arap Ahmet Paşa vakıfları arasında*” bulunduğunu yazmaktadır. Ona göre 1016 (1607) tarihli bir başka belgeye göre de Mevlevihanenin yeri Şehit Seyyid Ahmet Paşa'nın “*malıdır*” ve yapı “*Ferhat Paşa'nın emriyle*” inşa edilmiştir. Bağışkan,¹¹ tekkenin arazisinin “*Emine Sultan*” tarafından bağışlandığını ve 1002 (1593) yılında Arap Ahmet Paşa tarafından bina olduğunu ileri sürmektedir. Kaya,¹² konuyla ilgili çalışmasında söz konusu Mevlevihanenin Arap Ahmet Paşa tarafından “*1002 / 1593-1594 tarihinde ve şehrin merkezinde yer alan Girne Kapısı'na çok yakın bir mahalde, kendi özel mülkü üzerinde*” bina olduğunu ifade etmiştir. Öztürk, Mevlevihanenin “*1002 / 1593'te Arap Ahmet Paşa tarafından*” inşa edildiğini yazarken¹³ Adalıoğlu ve Arslan, Konya Mevlâna Müzesi Arşivi'nde bulunan bir belgede “*Kıbrıs Lefkoşa Mevlevihanesinin ilk inşası 1015 / 1606-7 senesidir ve bânisi es-Seyyid (Arap) Ahmet Paşa ve*

¹ Haşim Altan, *Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi*. C 2, (Lefkoşa: Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları, 1986), 866.

² Halil Fikret Alasya, “Lefkoşa Mevlevi Tekkesi”, 3-5 Mayıs 1987, *I. Milletlerarası Mevlânâ Kongresi, (Tebliğler)*, (Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1987), 100.

³ Hasan Özönder, “Kıbrıs'ta Mevlevilik ve Mevlevihaneler”, 24-25 Mayıs 1992, *6. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler)*, (Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1992), 101.

⁴ Harid Fedai, Mustafa Haşim Altan, *Lefkoşa Mevlevihanesi*, (Ankara: KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1997).

⁵ Fedai, Altan, *Lefkoşa Mevlevihanesi*, 6.

⁶ Fedai, Altan, *Lefkoşa Mevlevihanesi*, 19.

⁷ Yusuf Küçükdağ, “Kıbrıs Tekke ve Zaviyeleri”, *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi 24-27 Kasım 1998*, C 2, (Yayına Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu), (Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırma Merkezi Yayını, 1998), 386.

⁸ Mehmet Önder, “Kıbrıs (Lefkoşa) Mevlevihanesi ve Müze Olarak Ziyarete Açılması”, *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi 24-27 Kasım 1998*, C 2, (Yayına Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu), (Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırma Merkezi Yayını, 1998), 280.

⁹ Ahmet Gazioğlu, *Kıbrıs'ta Türkler 1570-1878*, (Lefkoşa: CYREP Yayınları, 2000), 416-417.

¹⁰ İbrahim Numan, “Lefkoşa Mevlevihanesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 27, (İstanbul: 2003), 126.

¹¹ Tuncer Bağışkan, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, (Lefkoşa: K.T. Eğitim Vakfı Yayınları, 2006), 35.

¹² Bayram Ali Kaya, “Lefkoşa Mevlevihanesinin Şair Şeyhlerinden Siyahî Mustafa Dede”, *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 1/1 (2017): 16.

¹³ Mehmet Cemal Öztürk, “Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ne Göre Kıbrıs Tekkeleri”, *Tarihte Kıbrıs*, C 2, ed. Osman Köse, (Bursa: D9okuz10Be5 Reklam Organizasyon Matbaacılık, 2017), 626

Şeyhi Karaman Hamza Dede'dir." şeklinde bir ifadenin geçtiğini belirtmişlerdir.¹⁴ Özlem Atalan, ikincil kaynaklara dayanarak "Arap Ahmed Paşa tarafından 1593-1594 yıllarında inşa ettirilmiştir."¹⁵ demektedir. Dolayısıyla Lefkoşa Mevlevihanesinin tam olarak ne zaman ve nasıl kurulduğu tam olarak aydınlatılamamıştır.

Lefkoşa Mevlevihanesinin gelirleri konusunda ise şimdiye kadar en ayrıntılı bilgiler Ronald Jennings tarafından verilmiştir.¹⁶ Fakat Jennings bazı kayıtları yanlış okumuş ve doğru olmayan sonuçlara ulaşmıştır. Jennings'in görüşleri bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde gözden geçirilerek düzeltilecektir. Jennings'in hatalarının bir kısmı daha sonra Gökalp Kâmil¹⁷ tarafından da tekrarlanmıştır. Bu nedenle Jennings konuyla ilgili çok önemli bilgiler vermiş olsa da ileri sürdüğü görüşlerin dayandığı kaynakların yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yukarıda bahsi geçen çalışmalar incelendiğinde Lefkoşa Mevlevihanesi hakkında birçok araştırma olduğu ve bazılarının alana önemli katkılarda bulunduğu görülmekle birlikte konuyla ilgili olarak yazılanlar bir bütün olarak okunduğunda bir karışıklık olduğu göze çarpmaktadır. Bu nedenle cevaplandırılması gereken birçok soru vardır: Mevlevihane H 1002 yılında mı, yoksa H 1003 yılında mı inşa olunmuştur? Mevlevihanesinin kurucusu Arap Ahmet Paşa mıdır? yoksa Seyyid Ahmet Paşa mıdır? Hangisi Kıbrıs fatihidir? Yoksa bu iki kişi aynı şahsiyet midir? Ferhat Paşa kimdir ve konuyla ilgisi nereden gelmektedir? Bir diğer önemli mesele ise Hicri tarihlerin Miladi tarihe çevrilirken yapılmış olan tutarsızlıklardır. Mevlevihanesinin inşa tarihi olarak verilen H 1002 yılının miladi karşılığı 1593 müdür, 1593-94 müdür? Aynı şekilde H 1003 yılı miladi 1595 yılına mı tekabül etmektedir? Yapının arazisini bağışlayanlardan birisi de "Emine Hatun" veya "Emine Sultan" mıdır? Bu hanım kimdir? Bu sorular daha da çoğaltılabilir. Bir "tarihsel araştırmanın özü yeniden-araştırmak"¹⁸ olduğuna göre, birçok konunun yeni belgeler, bilgiler ve bakış açıları ışığında yeniden ele alınıp değerlendirilmesi tarihsel araştırmanın temel özelliklerinden biridir. Sonuç olarak bu çalışmanın amacı, Osmanlı Arşivi kaynakları ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi kaynakları temelinde konuyu yeniden ele almak ve Lefkoşa Mevlevihanesinin kurucusu ve kuruluş tarihi ile ilgili karışıklığı giderecek bilgiler ortaya koyarak Kıbrıs Tarihi araştırmalarına katkıda bulunmaktır. Mevlevihane için tesis edilen ilk vakıflar da bu araştırmada değerlendirilecektir. Ancak Mevlevihanesinin şeyhleri, vakıflarının gelişimi, vakıf mütevellileri gibi konular başka araştırmalarda ele alınacaktır.

1. Lefkoşa Mevlevihanesinin Statüsü

Lefkoşa Mevlevihanesi Lefkoşa'daki en önemli Osmanlı eserlerinden biridir ve şehrin Osmanlı-İslam-Türk kimliğini temsil etmektedir. Mevlevihaneler genel olarak "fonksiyon bakımından asitaneler ve zaviyeler" şeklinde iki gruba ayrılır. Mevlevilikte "âsîâne / âstâne", "1001 günlük çile çıkarılan, zâviyelere göre daha geniş bir alanda kurulan ve dervişlerin

¹⁴ Hasan Hüseyin Adalıoğlu ve Nizamettin Arslan, "Konya Mevlâna Müzesi Arşivinde Bulunan Yeni Belgeler Işığında Kıbrıs/Lefkoşa Mevlevihanesi", *Tarihte Kıbrıs*, ed. Osman Köse, C 2, (Bursa: D9okuz10Be5 Reklam Organizasyon Matbaacılık, 2017), 684.

¹⁵ Özlem Atalan, "Mevlevihanelerin Yeniden İşlevlendirilmesi: Manisa, Galata ve Lefkoşa Mevlevihaneleri Örnekleri", *Turkish Studies*, C. 15 S.3 (2020): 640.

¹⁶ Ronald Jennings, *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World 1571-1640*, (New York and London: New York University Press, 1993), 40-68.

¹⁷ Kâmil'e göre "Mevlevihaneye başta bulunan ilk vakıflardan olan Lala Mustafa Paşa Vakfı'na göre Lefkoşa Kalesi içinde Girne Kapısı yakınında bulunan Mevlevihanede her kim Mesnevi-i Şerif okursa ona günde iki akçe; imama, müezzine, duacıya ve şair kişilere günde bir akçe verildi. Ayrıca her şaban ayının on beşinde ve aşure gününde, 10 muharremde, Mevlevihanede barınan fukaraya 920 akçe sağlandığı gibi vakfedenin ruhuna dua edenler için de senede 4000 akçe dağıtılıyordu." Gökalp Kâmil, "Kıbrıs'ta Mevlevilik, Geçmiş ve Şimdi", *Uluslararası Mevlâna Sempozyumu Bildirileri*, C 2, (İstanbul: Motto Project Yayını, 2010), 549. Bu ifadeler Jennings'ten Türkçeye çevrilmiş ancak kaynak gösterilmemiştir. Karşılaştırınız, Jennings, *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World 1571-1640*, 54. Kaldı ki Jennings'in ifadeleri de yanlışlıklar içermekte olup aynı yanlışlar Kâmil tarafından da tekrarlanmıştır.

¹⁸ John Lukacs, *Tarihin Geleceği*, çev. Kadir Purde, (İstanbul: Ketebe Yayınevi, 2022), 55.

ihtiyaçlarına göre mimari özellikler taşıyan dergâhlardır. Bir Mevlevî âsitânesi umumiyetle geniş bir bahçe içerisinde bulunur ve semâhâne, türbe, çilehâne, hücreler, selamlık, harem dairesi, mutfak ve kiler ve meşkhâneneden müteşekkil kısımlardan” oluşurdu.¹⁹ Gölpınarlı’ya göre “bir dergâhta o yolu kuran yahut öyle kabul edilen pîr yatıyorsa, yahut da yolda, yüceliğe pîre yakın birinin türbesi varsa, o dergâha ... en büyük dergâh manasını ifade eden ‘âstân’ veya ‘âstâne’ denir.”²⁰

Bu sınıflamayı yapan ve ayrıntılar veren Gölpınarlı, Kıbrıs Mevlevihanesini Osmanlı İmparatorluğu’ndaki “âsitâne”lerden saymaz ve Kıbrıs Mevlevihanesine “zâviye”ler arasında yer verir.²¹ Fakat Lefkoşa’daki Mevlevihane gerek “mimari” ve gerekse “idari” yapısı itibarıyla “asitane”ler arasında sayılmalıdır. Çünkü kendisine başkaca zaviyeler bağlı bulunan Mevlevî Dergahları asitane hüviyeti taşır. 1720 yılında Lefkoşa Mevlevihanesi “seccâde-nişîn”i ve “mesnevihan”ı Mehmet Sadri Dede’ydi. Aynı tarihte Mağusa’da Lefkoşa Mevlevihanesine bağlı bir Mevlevihane mevcuttu ve şeyhi de Seyyid Mehmet Arif Efendi adını taşıyordu.²² Bir başka deyişle Lefkoşa Mevlevihanesi Kıbrıs’taki merkez Mevlevihaneydi. Ayrıca Mevlevihanenin günümüze ulaşan mimari yapısı da “zaviye ötesi” bir duruma işaret etmektedir.

Tarihsiz bir yazmada²³ Mevlevihanenin Lefkoşa için ifade ettiği değer şöyle tasvir olunmuştur:

*Han-gâh-ı Mevlevî âb-ı ruh-ı Lefkoşa’dır
Arife bî-gânedan azâde tenha gûşedir*

[Mevlevihane Lefkoşa’nın hayat kaynağıdır / Arif olan dünya ile ilgisini kesmiş tenha bir köşe olduğunu bilir.]

*Kıt’a-i cennettir amma herkese nisbet değil
Sözüm irfânına sermest olan medhûşedir*

[Orası bir cennettir ama herkes bunun değerini bilmez / Sözümün anlamıyla sarhoş olan şaşırır kalır.]

2. Arap Ahmet Paşa Evkafı’na Tabi “Vakıf Tekke”

Konuyla ilgili olduğu düşünülen ve bugüne ulaşmış ilk belge, şimdilik, Lefkoşa Şeriye Sicilinde yer alan 14-24 Kasım 1594 (evail-i Rebiyülevvel 1003) tarihli belgedir. Söz konusu kayda göre Arap Ahmet Paşa Vakfı idarecileri (mütevelli Kasım Çavuş, Arap Ahmet Paşa Camisi İmamı İbrahim Efendi ile aynı caminin müezzini Mahmut ve vakfın kayyumu İne Bey) Lefkoşa mahkemesine gelmişler ve Lefkoşa kalesinin Girne Kapısı yakınında bulunan “vakıf tekke”yi daha önce Hacı Abdullah adlı birisine yıllığı 60 altına kiraladıklarını bildirmişlerdir. Yöneticiler şimdi ise aynı “vakıf tekkeyi” yıllığı 4.000 akçeye olmak üzere Lefkoşa yeniçerilerinden Ali bin Papas’a kiralamak istiyorlardı. Bahsi geçen “vakıf tekke” arazisinin akarsuyu ve 200 dönüm mezarı vardı. Yeni kiracı Ali Paşa (Beşe) taksitlerini zamanında ödemeyi ve gerektiğinde “vakıf tekkeyi” kendi parasıyla tamir ettirmeyi mahkeme huzurunda kabul etmişti.²⁴

¹⁹ Sezai Küçük, “Tarihten Günümüze Genel Hatlarıyla Mevlevilik”, *Mevlâna Ocağı*, ed. Mehmet Bayyigit, (Konya: Kombassan Vakfı Yayınları, 2007), 64-65. Benzer tanımlamalar daha önce Abdülkadir Gölpınarlı tarafından da yapılmıştır. Bk. Abdülkadir Gölpınarlı, *Mevlânâ’dan Sonra Mevlevilik*, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2006), 307; Abdülkadir Gölpınarlı, *Mevlevilik Âdab ve Erkânı*, (İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1963), 13.

²⁰ Gölpınarlı, *Mevlevilik Âdab ve Erkânı*, 13.

²¹ Gölpınarlı, *Mevlânâ’dan Sonra Mevlevilik*, 307;

²² BOA, IE. ENB. 7-731.

²³ KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi, M.808, Sıra No.: 95.

²⁴ Kıbrıs Şeriye Sicili (KŞS), No.1-A, 93-2. Bu çalışmada Türk Arşivciler Derneği tarafından proje yöneticisi Mustafa Serin başkanlığında yürütülen ve 2007 yılında tamamlanan proje sonucu hazırlanan Kıbrıs Şeriye Sicilleri çevirileri aslından kontrol edilerek kullanılmıştır. Yardım ve desteklerinden dolayı sayın Mustafa Serin’e teşekkür ederim.

Konuyla ilgili bir diğer kayıt ise yaklaşık bir ay sonrasına ait bir başka sicil kayıdır. Aralık 1594-Ocak 1595 (Rebiyülahir 1003) tarihli kayıt aynı konuyla ilgilidir. Kayda göre bahsi geçen “vakıf tekke” Arap Ahmet Paşa tarafından “halka mesire olmak için” tesis olunmuştur. Fakat bu sırada “vakıf tekke”nin “*esvâb, kab ve kacağı*” kaybolmuş bulunuyordu. Bu nedenle mahkemede yeni kiracı Ali Beşe ile müteveli Kasım Çavuş ve hatip İbrahim Efendi arasında yeni bir sözleşme yapılmıştır. Buna göre, kira süresi 90 yıl olacak, sözleşme her 3 yılda bir yenilenecek, kiracıya müteveli dâhil hiç kimse müdahale etmeyecek, mütezim Ali Beşe gerekli tamirat ve bakım işlerini yaptırarak bahsi geçen yeri “*mesire olmaya layık*” ve gelip geçen için görülmeye değer bir yer hâline getirecekti. Ayrıca Ali Beşe mülkün “su basar yerleri” ile “*bağ ve bahçelerini*” işletirken dilediğini ortak olarak almakta serbest olacaktı.²⁵

Daha önceki çalışmalarda söz konusu iki kayıt Lefkoşa Mevlevihanesinin kuruluş tarihi olarak kabul edilmiştir. Ancak yukarıda özetlenen belgelerde “Mevlevihane” veya “Mevlevi” ifadesi geçmediği gibi bahsi geçen “vakıf tekke”nin gerçekte nasıl bir yapı olduğu da açık değildir. Akarsuyu, bağ ve bahçesi ve 200 dönüm mezarası bulunan bu “vakıf tekke”nin “halk için bir mesire yeri olarak” vakfedilmiş olması ve vakıf yöneticileri tarafından iltizamla işletilmesi de ayrıca ilginçtir. Dolayısıyla burada bahsi geçen arazinin Arap Ahmet Paşa Vakfı arazisi olup içerisinde belki ibadet etmek için bir mahal de bulunan ve halk için bir mesire yeri olarak tasarlanmış bir arazi parçası olduğu izlenimi uyanmaktadır. Mevlevihane ile ilgisi bulunmamaktadır.

İki kayıta geçen Arap Ahmet Paşa 1750-1751 yıllarında Kıbrıs fethedilirken Rodos sancakbeyi olarak fetihde yer almıştır. 1576-1578 yılları arasında yaklaşık bir buçuk yıl Kıbrıs Beylerbeyliği yapan Arap Ahmet Paşa Kıbrıs’taki Yeniçerilerin isyanı sonunda 1578 yılı başlarında öldürülmüştür.²⁶ Dolayısıyla Arap Ahmet Paşa’nın Lefkoşa Mevlevihanesinin kurucusu olması mümkün görünmemektedir.

3. Mevlevihanenin Mali Kaynağı: “Şehit Merhum Seyit Ahmet Paşa’nın Malıyla”

Lefkoşa Mevlevihanesiyle ilgili en açık kayıt aslında tarihsiz olan ve Kıbrıs Şeriye Sicilinde bulunan bir mektuptur. Bu mektup Konya’da bulunan Mevlevihane Şeyhi Ebubekir Efendi tarafından yazılmış olup Lefkoşa’da “bundan önce şehit olan merhum Seyit Ahmet Paşa malıyla” ve hâlâ “Serdar Ferhat Paşa” emriyle “bina olunan Mevlevihaneye” şeyh tayinini bildirmektedir. Serdar Ferhat Paşa, Şeyh Ebubekir Efendi’ye bir mektup göndererek ilgili Mevlevihaneye şeyh tayini ricasında bulunmuştur. Onun bu talebi üzerine Derviş Saadettin Lefkoşa Mevlevihanesine şeyh tayin edilmiştir.²⁷ Gerek mektupta ve gerekse başka kayıtlarda bu tarihten önce atanmış bir Mevlevi şeyhine atf yapılmaması Lefkoşa Mevlevihanesinin bu tarihten önce fiilen mevcut olmadığını, en azından Konya’daki merkez tarafından tayin edilmiş bir şeyh idaresinde faaliyet gösteren bir kurum bulunmadığını düşündürmektedir.

Aslında tayin mektubu tarihsizdir. 1606 (1015) yılına ait olduğu tahmin olunan söz konusu mektup açıkça Lefkoşa Mevlevihanesinin Kıbrıs eski Beylerbeyi Seyit Ahmet Paşa “malıyla” (parasıyla) yine bir dönem Kıbrıs Beylerbeyi olarak hizmet eden ama daha sonra “serdar” olan Ferhat Paşa’nın “emriyle” yaptırıldığını açıklamaktadır. Fakat Mevlevihanenin ne zaman inşa olunduğuna dair bilgi vermemektedir. Bununla birlikte 1911 yılında Konya’dan Lefkoşa Mevlevihanesine gönderilen bir yazıda “*Kıbrıs Mevlevihanesinin inşâsı, bânisi ve görev yapan şeyh efendilerin isimleri ve bunlara ait kitapların*” bildirilmesi istenildiğinde dönemin şeyhi “*Ceddin merhum Feyzi Dede’den intikal eden deftere göre: Kıbrıs Lefkoşa*

²⁵ KSS, No.1-A, 133-2.

²⁶ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), MD 28, hüküm no:1013; MD 34, hüküm no:189.

²⁷ KSS, No.2, 62-1. Fedai ve Altan Şeyh Saadettin’in aynı dönemde Kıbrıs Müftüsü olan Saadettin Efendi ile aynı kişi olduğunu ileri sürmüşlerdir. Fedai, Altan, *Lefkoşe Mevlevihanesi*, 12-17. Ancak bu işi kişinin aynı olması mümkün görünmüyor. Mevlevihane Şeyhi Şeyh Saadettin bin Muharrem ile Müftü / Şeyhülislam Saadettin Efendi farklı kişilerdir. Bk. KSS, No:2, 65,66, KSS, No:3, 85.

*Mevlevihânesi'nin ilk inşâsı 1015 senesidir.*²⁸ cevabını vermiştir ki bu belge de Mevlevihanenin inşa tarihinin 1606 (1015) olduğuna işaret etmektedir. Fakat aynı cevapta yer alan 1015 yılının miladi karşılığının “(1606-7)” şeklinde belirtilmesi “*ve bânisi es-Seyyid (Arap) Ahmed Paşa ve şeyhi Karaman Hamza Dede'dir*” ifadesindeki “Arap” ifadesi araştırmacıların doğru olmayan ilave ve yorumlarıdır.²⁹ Orijinal metinde bunlar yoktur. Mevlevihanenin inşa yılının 1606 (1015) yılına tekabül ettiği ve Arap Ahmet Paşa ile Seyit Ahmet Paşa'nın farklı şahsiyetler olduğu çalışmamızda ortaya konulmuştur.³⁰ Ayrıca belgede adı geçen ilk şeyh de Hamza Dede değildir.

Kayıtta adı geçen Seyit Ahmet Paşa 18 Haziran 1595 (10 Şevval 1003) tarihinde Kıbrıs beylerbeyliğine tayin edildi.³¹ Yaklaşık 14 ay hizmet ettikten sonra 27 Ağustos 1596 (3 Muharrem 1596) tarihinde yerine Cafer Paşa atanınca beylerbeylik görevi sona erdi.³² Ferhat Paşa ise yaklaşık 9 yıl sonra, 7 Kasım 1604 (14 Cemaziyelahir 1013) tarihinde bu göreve atandı ve 1 Mayıs 1605 (12 Zilhicce 1013) tarihine kadar yaklaşık 6 ay görev yaptı.³³ Ferhat Paşa 19 Haziran 1606 (12 Safer 1015) tarihinde şark seferine serdar olarak tayin edildi³⁴ ve Serdar Ferhat Paşa bu sefer sırasında 6 Şubat 1607 (8 Şevval 1015) tarihinde Konya'da öldü.³⁵

Bu bilgilerden hareketle Mevlevihanenin Seyit Ahmet Paşa'nın beylerbeyliği zamanında yapılmadığı söylenebilir. Yine bu yıllarda Kıbrıs beylerbeyi olan Cafer Paşa'nın 24 Temmuz-3 Ağustos 1599 (evail-i Muharrem 1008) ve 26 Aralık 1601-5 Ocak 1602 (evail-i Recep 1010) tarihli vakfiyelerinde de Mevlevihaneden bahsedilmez. Ancak Cafer Paşa'nın 18-28 Aralık 1608 (evasıt-ı Ramazan 1017) tarihli vakfiyesinde Lefkoşa Mevlevihanesinden bahis vardır.

İşin en ilginç yanlarından birisi Beylerbeyi Cafer Paşa'nın 1599 (1008) yılına ait ilk vakfiyesinde Konya'da bulunan Mevlevihaneye önemli miktarda gelir tahsis edilmiş olmasıdır. Dolayısıyla eğer bu tarihte Lefkoşa'da bir Mevlevihane olsaydı Beylerbeyi Cafer Paşa çok büyük bir ihtimalle burası için de tahsisat ayırırdı. Ancak bu durum tam teşkilatlı bir Mevlevihane olmasa da bir Mevlevi dergâhının veya tekkesinin olmadığı anlamına gelmez. Çünkü her Mevlevihane yıllık olarak Konya'daki Mevlevihaneye “*masarif-i zaruriye*” adıyla bir miktar para gönderirdi. Dolayısıyla Cafer Paşa Vakfı'ndan Konya'ya tahsisat ayrılması Lefkoşa'da bir Mevlevi tekkesinin varlığına işaret ediyor olabilir. İlgili tekke yeterli gelire ve teşkilata sahip olmadığından bu görevi Cafer Paşa Vakfı üstlenmiş olabilir. Bu tekkenin / dergâhın Arap Ahmet Paşa Vakfı dâhilinde olan ve Girne Kapısı yakınında bulunan “*tekke*” olması muhtemeldir. Birkaç yıl sonra inşa edilecek olan tam teşkilatlı Mevlevihanenin aynı yerde bina edilmiş olması da bu bakımdan ayrıca anlamlıdır.

Öte yandan Cafer Paşa'nın Aralık 1608 (evasıt-ı Ramazan 1017) yılına ait vakfiyesinde Lefkoşa Mevlevihanesi için gelir tahsis olunduğu görülmektedir. Demek ki tam teşkilatlı Lefkoşa Mevlevihanesi 1599-1608 yılları arasında inşa olunmuştur. Burada Kıbrıs Beylerbeyi Ferhat Paşa'yı tekrar hatırlamak gerekir. Çünkü onun beylerbeyliği Kasım 1604-Mayıs 1605, şark seferi serdarlığı ise 19 Haziran 1606-6 Şubat 1607 arasındadır. Konya Mevlevihanesi Şeyhi

²⁸ Hasan Hüseyin Adaloğlu ve Nizamettin Arslan, “Konya Mevlâna Müzesi Arşivinde Bulunan Yeni Belgeler Işığında Kıbrıs/Lefkoşa Mevlevihanesi”, 684. İlgili metnin orijinal tam çevirisi “*Cedd-i merhûm Feyzi Dede'den müntakıl atik defterde 'Cezîre-i Kıbrıs'da Lefkoşe'de Mevlevihânenin bidâyet tarihi sene 1015 ve bânisi es-seyyid Ahmed Paşa ve şeyhi Karamânî Hamza Dede*”, şeklindedir. Bk. Hasan Hüseyin Adaloğlu ve Nizamettin Arslan, “Konya Mevlâna Müzesi Arşivinde Bulunan Yeni Belgeler Işığında Kıbrıs/Lefkoşa Mevlevihanesi”, 686.

²⁹ İlgili belgenin orijinali ve yeni Türk harflerine çevirisi için bk. Hasan Hüseyin Adaloğlu ve Nizamettin Arslan, “Konya Mevlâna Müzesi Arşivinde Bulunan Yeni Belgeler Işığında Kıbrıs/Lefkoşa Mevlevihanesi”, 686.

³⁰ Mevlüt Çam da çalışmasında bu iki beylerbeyini “*Şeyyid Ahmet Paşa (Arap Ahmet Paşa)*” şeklinde aynı kişi olarak göstermiştir ki bu doğru değildir. Bk. Mevlüt Çam, “Kıbrıs'ta Tasavvufî Hayat (Hala Sultan Tekkesi ve Lefkoşa Mevlevihanesi Örneğinde)”, 785.

³¹ BOA, MD 73, hüküm no:1264.

³² BOA, MD 73, hüküm no:459, 1264.

³³ BOA, MAD.d. 411; BOA, YB.04.d.34.

³⁴ BOA, KK.d.1894, s.10.

³⁵ BOA, D.BŞM.MHF.1-44

Ebubekir Efendi'nin Lefkoşa Mevlevihanesi için şeyh tayinine dair mektubunda Ferhat Paşa'dan "hâlâ şark seferi serdari" olarak bahsedildiğine göre Lefkoşa Mevlevihanesinin Şubat 1607'den önce ve Ferhat Paşa henüz sağ iken tamamlanmış olduğunu ve Ferhat Paşa'nın burası için bir şeyh tayinini istemiş bulunduğunu düşünmek mümkündür. Belki de Ferhat Paşa'nın 1604-1605 yıllarındaki Kıbrıs Beylerbeyliği döneminde yapımına başlanan Mevlevihane onun şark seferi serdarlığı sırasında ve muhtemelen 1606 (1015) yılında tamamlanmıştır.

4. Beylerbeyi Cafer Paşa ve Mevlevilik

Kıbrıs Beylerbeyi Cafer Paşa'nın Kıbrıs'ta tesis ettiği ilk vakıf onun 27 Ağustos 1596 (3 Muharrem 1005) tarihinde³⁶ ilk kez Kıbrıs'a atanmasının ardından vücuda getirilmiştir. 1599 yılında kurulan vakıf gelirlerinin harcama kalemlerinden birisi³⁷ aşağıdaki şekilde kaydedilmiştir:

Beş bin akçesine vakf-ı merkûm mütevellisi cezireden revgan-ı zeyt iştirâ idüb revgan-ı mezbûru Konya'da asûde olan kutbü'l-arifin Mevlânâ Hüdavendigâr kudde sırruhû hazretlerinin evkafı mütevellisine ve şeyhine isâl itmek için bin akçe dahi kirasına harc olunub zikr olan revgan-ı zeyt Mevlânâ-yı mumaileyhin türbe-i şeriflerinde olan kanâdilin tenvirine harç ideler ve altı bin akçe dahi Konya'da Mevlevihane şeyhine ve mütevellisine her sene ber-vech-i nakd Kıbrıs'tan irsâl ve isâl olunub anlar dahi meblâğ-ı mezkûrla sema' pîrâhenleri iştirâ idüb fukara-yı Mevlevîye her sene tefrik ideler.

Beylerbeyi Cafer Paşa bu suretle kurmuş olduğu vakıftan Konya'daki Mevlevihane için toplam 12.000 akçe tahsis etmiştir. Bununla birlikte söz konusu vakfiyede Kıbrıs'taki Mevlevihanedeki bahis yoktur. Bu durumun sebebi tam anlamıyla kurulmuş bir Mevlevihanenin henüz inşa edilmemiş olması olmalıdır. Fakat Lefkoşa'da bir "tekkenin / dergâhın" olmadığını göstermez.

Cafer Paşa'nın Lefkoşa'daki Mevlevihanedeki bahseden vakfiyesi onun daha sonra Kıbrıs Beylerbeyliği yaptığı dönemlerden birine rastlamaktadır. Bu onun Kıbrıs'ta tesis etmiş olduğu üçüncü vakıftır. 17-27 Mayıs 1607 tarihli vakfiyede vakfın giderleri açıklanırken³⁸ Lefkoşa Mevlevihanesi "*Kal'a-i mezbûrede Girinye kapusu kurbünde mevlevîhânedeki şeyh olub Mesnevi-i Şerif nakl iden kimesneye hırka bahâ ve imâmına ve müezzinine ve tarikatçıya ve sâir fukarasına pîrâhen-i sema' için beher sene bin sekiz yüz akçe verile.*" şeklinde kaydedilmiştir.

Cafer Paşa, Mevlevihanenin şeyhine "hırka" ücreti, imamı ve müezzinini ile diğer mensuplarına ise "sema gömleği" giderleri için kurmuş olduğu vakıftan yılda 1.800 akçe verilmesini şart koşmuştur.³⁹ Cafer Paşa Vakfı'ndan tahsis olunan gelirin kaynağı Anaya Çiftliği olup aylık tahsisat 150 akçeydi. Söz konusu 150 akçenin 90 akçesi, günlüğü 3 akçe olmak üzere, "mesnevihana", 60 akçesi de günlüğü 2 akçe hesabıyla, "duacı dedeye" verilecekti.⁴⁰ Jennings söz konusu kaydı değerlendirirken "mesnevihan" ile "duacı dedeye" ikişer akçe tahsis edildiğini⁴¹ yazıyorsa da bu doğru değildir. Aynı şekilde bu vakıftan Mevlevihane için ayrıca 15 akçelik gelir ayrıldığını⁴² yazmaktadır fakat bu da doğru değildir.

³⁶ BOA, MD74, hüküm no:459, 460

³⁷ Vakfiye Defteri, varak. 8-a.

³⁸ KŞS, Defter no.2, 14-16.

³⁹ Ronald Jennings ilgili kayıta geçen "pîrâhen-i sema" ifadesini yanlış okuyup değerlendirmiştir. O bu ifadeyi "pir" olarak okumuş ve "other spiritual teachers (pir) of the Mevlevi hane near Girinye gate" şeklinde açıklamıştır. Bk. Ronald Jennings, *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus*, 54. Nevzat Sağlam Mevlevihanedeki mesnevi okuyan kişiye vakıftan "40 akçe" verileceğini yazmıştır ancak bu doğru değildir. Çünkü "hırka" kelimesini sehven "kırk" olarak okumuştur. Bk. Nevzat Sağlam, "Arşiv Kaynaklarına Göre Beylerbeyi Frenk Cafer Paşa'nın Kıbrıs'taki Vakıfları", *Osmanlı Döneminde Kıbrıs Vakıfları*, ed. Mehmet Mahfuz Söylemez, (Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, 2017), 220.

⁴⁰ KŞS, No.2, 76-1. "Vazife-i mesnevihan, fi yevm 3 akçe; vazife-i duacı dede, fi yevm 2 akçe".

⁴¹ Bk. Ronald Jennings, *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus*, 55.

⁴² Bk. Ronald Jennings, *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus*, 55.

Jennings 150 akçelik ifadeyi 15 akçe olarak okumuş ve yanlış yorumlamıştır. Durum yukarıda izah edildiği şekildedir.

Cafer Paşa'nın Lefkoşa'daki Mevlevihane için tahsis ettiği miktar Konya'daki Mevlevihaneye yapılan tahsisat ile karşılaştırıldığı zaman oldukça azdır. Bununla birlikte 31 Temmuz 1608 (17 Rebiyülahir 1017) tarihli narh listesine göre Lefkoşa'da 1 okka (1.283 gr) zeytinyağı 20 akçeden satılıyordu. 1 okka beyaz ketenin satış fiyatı da yine 20 akçeydi.⁴³ Dolayısıyla vakfedilen gelir ile yılda yaklaşık 90 okka beyaz keten veya 90 okka zeytinyağı satın almak mümkün idi.

5. Kıbrıs Mevlevihanesine Gelir Sağlayan Kıbrıs Vakıfları

Lefkoşa Mevlevihanesi için gelir temin eden bir diğer vakıf Hacı Geyvan bin Abdülmennan Vakfı'dır. 23 Eylül 1607 (1 Cemaziyelahir 1016) tarihli vakfiyede⁴⁴ Mevlevihane için ayrılan tahsisat "*Lefkoşa kal'asında Girinye kapusu kurbünde vâki' mevlevihânedede şeyh olup Mesnevî-yi Şerîf nakl iden kimesneye beher yevm on akçe vazîfe ve imâmına iki akçe ve müezzinine bir akçe ve du'âciya bir akçe ve tarikatçıya bir akçe ve aşçıya bir akçe vazîfe ve sâir fukarâya ale's-seviye sekiz akçe vazîfe verile ki cem'an günde on yedi akçe olur mâh be-mâh virile...*" cümleleriyle kaydedilmiştir.

Hacı Geyvan bin Abdülmennan Vakfı'ndan Mevlevihane görevlileri için tahsis olunan gelir günlük toplam 17 akçedir. Söz konusu gelirin 3 akçesi mesnevihana (aylık 90 akçe), 2 akçesi imama (aylık 60 akçe), 1 akçesi müezzine (aylık 30 akçe), 1 akçesi duacıya (aylık 30 akçe), 1 akçesi tarikatçıya (aylık 30 akçe), 1 akçesi aşçıya (aylık 30 akçe) ve 8 akçesi de (aylık 240 akçe) "seviyelerine göre" Mevlevihanedeki sair fukaraya her ay ödenecekti. Bu durumda Hacı Geyvan bin Abdülmennan Vakfı'ndan tahsis edilen aylık gelir 510 akçe, yıllık gelir 6.120 akçeydi.

Ronald Jennings vakfiye şartlarına göre vâkıfın sülalesinin (evlatları ve köleleri) tamamen sona ermesinden sonra söz konusu vakıf gelirinin yarısının Mevlevihaneye verilmesinin şart olduğunu belirtmiştir⁴⁵ ki bu doğrudur. Bununla birlikte Jennings'in Yahudi Rafael veled-i Lazari tarafından kurulmuş olan vakıftan Mevlevihane için gelir ayrıldığı ve bu vakfın 22 Ekim 1607 (1 Recep 1016) tarihinde kurulmuş olduğu şeklindeki değerlendirmeleri doğru değildir. Rafael veled-i Lazari Vakfı 17 Şubat 1608 (1 Zilkade 1016) tarihinde kurulmuştur ve şartları içinde Mevlevihaneden bahsedilmez.⁴⁶

Hacı Geyvan bin Abdülmennan Vakfı ile ilgili olan bir başka kayıt⁴⁷ hemen hemen aynı bilgileri tekrarlamaktadır. Bununla birlikte az önce bahsedilen vakfiye kaydı tam ise de buradaki kayıta "tarikatçı" sehven eksik yazılmıştır. Diğer görevlilere verilecek tahsisatın toplamı 16 akçe olup aralarında "tarikatçı" yoktur. Ancak aylık toplam tahsisatın 510 akçe olduğu belirtildiğinden günlük gelirin (510/30=) 17 akçe olduğu görülmektedir ki, bu da "tarikatçının" sehven eksik yazıldığını göstermektedir. Bahis konusu ikinci kayıta Hacı Geyvan Vakfı'ndan Mevlevihane için ayrılan ve önceki vakfiyede bulunmayan bir gelir tahsisi daha bulunmaktadır.

⁴³ KŞS, No.2, 4-1

⁴⁴ KŞS, No.2, 65-1.

⁴⁵ Jennings, *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus*, 54.

⁴⁶ Rafael veled-i Lazari Vakfı şartları "*mâdem ki kendü hayâtdadır mütevellî idüb dâr-ı mezkûru yahûda fukarâsına icâreye virüb hâsıl olan icâre akçesinden beher sene kal'a-i Lefkoşa'da vâki' Ayasofya nâm câmi'-i şerîfe yüz yigirmi akçe revgan-ı şem' için virile bâkî kalan icâre akçesinden dâr-ı mezkûru ta'mîr idüp zevâyidine kendü mutasarrıf ola kendüden sonra evlâd-ı evlâd-ı mütevellî olup hisse-i vakfi sâl be-sâl mahalline irsâl u isâl itdükden sonra zevâyidine mutasarrıf ola vâkıf-ı mezbûrun evlâd-ı mutasarrıf oldukdan sonra hâkim-i vakt yahûdî tâifesinden birini mütevellî nasb idüp dâr-ı mezkûrda yine yahûdî fukarâsı sâkin olup icâre akçesinden yine her sene revgan-ı şem' için câmi'-i mezbûra yüz yigirmi akçe virildikden sonra bâkî kalan akçe ile dâr-ı mezkûr ta'mîr oluna min-ba'd tebdil olmaya" şeklindedir. KŞS, No.2, 65-1. Karşılaştırınız, Jennings, *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus*, 54.*

⁴⁷ KŞS, No:2, 76-1.

“Vakf-ı Hacı Geyvan. An dükkân-ı nân. An baha-i nân-ı dervîşân. Fi yevm 1, şehri 30”⁴⁸ şeklinde olan bu kayıt, Hacı Geyvan Vakfı’nın ekmekçi dükkânından Mevlevihane dervişleri için günlük 1 akçe, aylık 30 akçe “ekmek parası” tahsis edildiğini ifade etmektedir.

Kayıdı değerlendiren Jennings kayıttaki “tarikatchı” ile eksikliği fark etmediği gibi “imam” için ödenecek meblağı da 1 akçe olarak yazmıştır.⁴⁹ Hâlbuki kayıta imam için ayrılan meblağın 2 akçe olduğu açıkça yazılmıştır. Aynı şekilde Jennings Hacı Geyvan Vakfı’ndan ayrıca günlük 10, aylık 300 akçe bir başka gelirin olduğunu belirtmiş⁵⁰ ama bunun nasıl bir gelir olduğunu açıklamamıştır.

Kurduğu vakıftan Mevlevihane için gelir tahsis edenlerden birisi de dönemin Kıbrıs Yeniçeri Ağası Yusuf Ağa bin Perviz Bey’dir.⁵¹ Yusuf Ağa’nın 22 Ekim 1607 (1 Recep 1016) tarihli vakfiyesindeki ilgili kayıt şöyledir:

ve bâkî kalan esmân-ı gılâlden kal’a-i Lefkoşa’da Girinye kapusu kurbünde vâkî olan mevlevîhânedeki Mesnevî-i Şerîf nakl iden kimesneye beher yevm iki akçe ve imâmına bir akçe ve müezzine bir akçe ve du’âcıya bir akçe ve neyzene bir akçe vazîfe mâh be-mâh virile ve her şa’bân ayının on beşinde zikr olunan mevlevîhâne fukarâsına dokuz yüz yigirmi akçe virülüp ta’âm tabh idüp ekl ideler ve her aşûre ayının mâteminde kezâlik mevlevîhâne-i mezbûre fukarâsına dokuz yüz yigirmi akçe virilüp anınla dahi ta’âm tabh olunup ekl idüp vâkîf-ı mûmâ-ileyhe du’â ideler ki her senede dört bin akçe olur deyü vakf u ta’yîn ...

Bu kayıt Kıbrıs Yeniçeri Ağası Yusuf Ağa bin Perviz Bey Vakfı’ndan Lefkoşa Mevlevihanesine yıllık toplam 4.000 akçe gelir ayrılmış olduğunu göstermektedir. Söz konusu gelirden her ay Mevlevihane görevli mesnevihana günlük 2 akçe, imama 1 akçe, müezzine 1 akçe, duacıya 1 akçe ve neyzene 1 akçe verilecekti. Bir başka deyişle mesnevihanın bu vakıftan tahsis olunan geliri aylık 60 akçe diğer görevlilerininki ise 30’ar akçeydi. Sonuç olarak Yusuf Ağa bin Perviz Bey Vakfı’ndan Mevlevihanedeki görevlilere yıllık 2.160 akçe ödenecekti. Buna ilave olarak her yıl şaban ayının 15’inde söz konusu vakıftan Mevlevihane “fukarasına” 920 akçe verilecek ve bu para ile yemek yapıp yenilecekti. Aynı şekilde her yıl aşure ayının “matem” gününde Mevlevihane “fukarasına” yine 920 akçe verilecek ve bu gelir yemek yapıp yenmek için harcanacaktı. Toplam meblağ (2.160+920+920) 4.000 akçedir.

Ronald Jennings, bu kaydın Lala Mustafa Paşa Vakfı’ndan Mevlevihane tahsis olunan gelirleri ihtiva ettiği sonucunu çıkarmış⁵² ise de bu kanaat doğru değildir. Ayrıca muhtemelen bu kayda dayanarak Mevlevihanenin 1600 yılından önce inşa edildiğini öne sürmüştür. Çünkü Lala Mustafa Paşa Vakfı 1579 yılında kurulmuştur.⁵³ Jennings söz konusu vakıftan Mevlevihane tahsis olunan 4.000⁵⁴ akçe daha tahsis edildiğini yazıyorsa da doğru değildir. Söz konusu 4.000 akçe vakfedilen miktarın toplamıdır. Buna ilave olarak Jennings “vâkıfın” ölümü

⁴⁸ Kayıta günlük 30 akçe, aylık 300 akçe yazmaktadır. KŞS, No:2, s. 76-1. Fakat hesaplamalar dikkate alındığında aslında kaydın günlük 1 akçe, aylık 30 akçe olması gerektiği ortaya çıkar. Aşağıda bu durum ayrıca açıklanmıştır.

⁴⁹ “510 akçe/month from the vakf of haci Keyvan, 3 akçe for a Mesnevi reader and 1 akçe each for imam, müezzin, prayer (duacı), and cook (aşçı)”, bk. Jennings, *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus*, 55.

⁵⁰ “10 akçe/day (300 akçe/month) from the vakf of haci Keyvan”, bk. Jennings, *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus*, 55.

⁵¹ KŞS, No.2, 22-1. Mehmet Akif Erdoğan, bir çalışmada söz konusu kişiden ve vakfından bahsederek bu vakfiyede yer alan “Lefkoşa Mevlevihanesi” ile ilgili bölümü yayımlamıştır. Bk. Mehmet Akif Erdoğan, “Mevlevi Dostu Kıbrıslı Bir Asker: Yeniçeri Ağası Yusuf Ağa b. Perviz Bey,” *Osmanlı Kıbrıs’ı*, (Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları, 2008), 237-238.

⁵² Ronald Jennings *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus* adlı eserinde (s.54) söz konusu gelirlerin Lala Mustafa Paşa Vakfı tarafından tahsis edildiğini yazıyorsa da bu doğru değildir. Bahsi geçen kayıt Kıbrıs Yeniçeri Ağası Yusuf Ağa bin Perviz Bey Vakfı’nın Lefkoşa Mahkemesindeki tescil kayıdır.

⁵³ Sıddık Korkmazer, *Lala Mustafa Paşa ve Kıbrıs’taki Vakıfları*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2014, 38. Bu çalışma sırasında elindeki her türlü bilgiyi paylaşma nezaketi gösteren sayın Korkmazer’e ayrıca teşekkür ederim.

⁵⁴ “Another 4000 akçe/year was allotted for those who prayed (dua) for the donor”. Bk. Jennings, *Christians and Muslims in the Ottoman Cyprus*, 54.

ve sülalesinin (sırasıyla evlatları, akrabaları ve köleleri) kesin olarak sona ermesinden sonra kurduğu vakfın Mevlevihaneye devrini şart olarak vakfiyeye yazdığını da ileri sürmüştür. Ancak bu da yanlıştır. Çünkü vâkıf, kendisinin “ölümü” ve sülalesinin (evlatları, akrabaları ve köleleri) tamamen sona ermesinden sonra kurduğu vakfın Haremeynü’ş-şerifeyn evkafına ilave olunmasını şart olarak vakfiyesine yazdırmıştır.⁵⁵

Yusuf Ağa bin Perviz Bey Vakfı’ndan Mevlevihaneye tahsis olunan meblağ ile ilgili bir diğer kayıt daha bulunmaktadır. Kayda göre⁵⁶ mesnevihan, imam, müezzin, duacı ve neyzen ödenecek maaş konusu yukarıda söz edilenlerle aynıdır. Günlük toplam 6 akçe, aylık 180 akçe, yıllık 2.160 akçe. Ancak önceki kayıta geçen ve yılda bir kez şaban ayının 15’inde ve aşure ayındaki “matem” gününde Mevlevihaneye verilmesi gereken meblağ bu kayıta “vazife-i dervişân ma’a harc-ı matbah” şeklinde ve günlük 5 akçe olarak kaydedilmiştir. Bu durumda bu kalem için aylık 150, yıllık 1.800 akçelik bir miktar söz konusudur. Bununla birlikte kayıta aylık miktarın 153 akçe olduğu yazılmıştır. Bu durumda yıllık gelir (153×12) 1.836 akçedir. Önceki kayıta / vakfiyede bu harcama için (2 defa ve 920 akçe olarak) 1.840 akçe tahsis edildiği yazılmıştı. Günlük 153 akçe olan kayıt yıllık 1.836 akçeye, yani yaklaşık 1.840 akçeye işaret eder ki bu durumda her iki kayıt anlamlı ve eşit hâle gelmiş olur.

Jennings bu kaydı okurken “neyzen” ifadesini, sehven olsa gerek, okumamış ve değerlendirmemiştir. Bunun yerine “the community (*taife*)” şeklinde günlük 1 akçelik bir harcamadan bahsetmektedir.⁵⁷ Ama kayıta “taife” diye bir kayıt yoktur.

Lefkoşa Mevlevihanesi için tahsisat ayırdığı tespit edilen diğer vakıflar Müftü Saadettin Efendi Vakfı, Sadi Çavuş Vakfı, Mehmet Çelebi veled-i Kara İbrahim Bey Vakfı, Süleyman Bey Vakfı ile Kara İbrahim Çelebi Vakfı’dır. Bu vakıflardan Mevlevihane için ayrılan tahsisat aşağıdaki tabloda gösterilmiş olup toplam günlük 60, aylık 1.800 ve yıllık 21.600 akçedir.

Tablo 1. Lefkoşa Mevlevihanesine Gelir Sağlayan Bazı Vakıflar (1608)

Vakfın Adı	Vakfın Cinsi / Türü (Gelirin Kaynağı)	Meblağ (Akçe) Günlük / Aylık	Yeri	Kim İçin Olduğu
Müftü Saadettin Efendi	Börekçi dükkânından	20 / 600	Ayasofya (Camii) yanında	Mesnevihan
Sadi Çavuş	-	30 / 900	-	Dervişlerin ekmek parası ve mutfak gideri
Mehmet Çelebi veled-i Kara İbrahim Bey	Ekmekçi dükkânından	1 / 30	Vâkıfın evinin yanında	Dervişlerin mutfak ve ekmek masrafı
Süleyman Bey Vakfı	Kahvehane	4 / 120	Vâkıfın eski evi yanında	Dervişlerin nafakası
Merhum Kara İbrahim Çelebi	Defterhane zemininden, bahçeden ve evin avlusundan	5 / 150	-	Dervişler ve mutfak masrafı
Toplam		60 / 1.800		

6. Mevlevihanenin Genel Gelir ve Giderleri

15 Haziran 1608 (1 Rebiyülevvel 1017) tarihli bir kayıt Lefkoşa Mevlevihanesinin mali durumu hakkında önemli bilgiler vermektedir.⁵⁸ Bu belgenin transliterasyonu Mevlüt Çam

⁵⁵ KŞS, No.2, 22-1.

⁵⁶ KŞS, No:2, 76-1.

⁵⁷ Jennings, *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus*, 55.

⁵⁸ KŞS, No.2, 129-1.

tarafından yayımlanmıştır.⁵⁹ Söz konusu yayının, her ne kadar yazar ifade etmese de, Türk Arşivciler Derneği tarafından ve Mustafa Serin başkanlığında yürütülen bir proje sonucu yeni Türk harflerine çevirisi yapılan Lefkoşa Şeriye Siciline dayandığı anlaşılmaktadır.⁶⁰ Zira bütün okuma eksiklikleri ve yanlışları aynen tekrarlanmıştır. Meselâ Mevlevihanenin günlük gelirlerini yansıtan kayıttaki “ıcarât (kira gelirleri)” ifadesi “ihtisâb” şeklinde okunmuştur ki hem yanlış hem de anlamsızdır. Ayrıca orijinal belgedeki hesaplama hataları da aynı şekilde yazılmış ve yanlış yorumlanmıştır. Örneğin Mevlevihanenin günlük gelirinden Mevlevihane görevlilerine ödenen maaşın toplam 47 akçe olduğu yazılmıştır. Fakat belgede verilen rakamların toplamı 48 akçedir.

15 Haziran 1608 (1 Rebiyülevvel 1017) tarihli kayda göre,⁶¹ söz konusu tarihte Kıbrıs Şeyhülislamı (Müftüsü) Saadettin Efendi, Kıbrıs Beylerbeyi Cafer Paşa'nın kaymakamı İsa Efendi ile “cümle ayan ve kibar” huzurunda diğer ilgililerin katılımı bir toplantı yapılmış ve Mevlevihanenin gelir ve giderleri kayıt altına alınmıştır. Ayrıca bu tarihte bahsi geçen gelirlerin “vakıf” şeklinde meydana getirildiği de görülmektedir.

Lefkoşa Mevlevihanesi için teşkil olunan “vakıf” gelirleri esas olarak “ıcarât”tan (kira gelirlerinden) meydana geliyordu. Bu “ıcarât” kaynakları ayrıntılı olarak yazılmamış ise de günlük gelir 91 akçe, aylık gelir 2.730 akçe ve yıllık gelir de 32.760 akçe olarak kaydedilmiştir.

Mevlevihanenin giderleri (görevlilere verilen maaş) ise günlük 47 akçe, aylık 1.140 akçe ve yıllık 15.840 akçedir. Fakat buradaki rakamlar hatalıdır. Zira aylık ve yıllık masraf, günlük 44 akçelik gider üzerinden hesaplanmıştır. Hâlbuki giderlerin toplamı 47 akçe yazılmıştır. İkinci olarak günlük gider 47 akçe yazılmış ise de kayıtlı rakamlar toplandığında günlük masrafın 47 değil 48 akçe olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda günlük gider 48 akçe, aylık gider 1.440 akçe yıllık gider ise 17.280 akçe olarak kaydedilmesi gerekliydi. Çünkü bu kayıta hem gelir hem de gider konusunda 1 ay 30 gün olarak hesaplanmıştır.

Söz konusu edilen yanlışlığın kâtip hatasından kaynaklandığını kabul etmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Çünkü günlük masraf (görevli maaşı) “mesnevihan” 30 akçe, tekke imamı 3 akçe, tekke müezzini 1 akçe, “ser-neyzen” 4 akçe, “neyzen-i sâni” 3 akçe, “dem-keş” 1 akçe, “kudüm-zen” 1 akçe, “aşırhan” 1 akçe, “naathan” 1 akçe, “tabbâh” (aşçı) 1 akçe, duacı 1 akçe ve câbi 1 akçe şeklinde kaydedilmiştir. Verilen rakamların toplamı 48 akçedir. Aylık masraf (48×30) 1.440 akçedir. Ayrıca 26 Ekim 1688 (1 Muharrem 1100) tarihli bir kayıta da Mevlevihanenin yıllık masrafının 1.440 akçe olduğu ifade olunmuştur.⁶² 7 Haziran 1694 (13 Şevval 1105) tarihli bir başka arşiv belgesi de Mevlevihanenin altı aylık masrafının 720 akçe olduğunu ifade etmektedir⁶³ ki bu da yıllık 1.440 akçe anlamına gelir. Dolayısıyla günlük gider (1.440/30=) 48 akçedir. Bir başka deyişle Mevlevihane çalışanlarına günlük 48 akçe, aylık 1.440 akçe ve yıllık olarak da 17.280 akçe tahsis edilmiştir.

Mevlevihane için tahsis olunan vakıf gelirlerinin günlük miktarının 91 akçe olduğu yukarıda ifade olunmuştur. Söz konusu gelirin 48 akçesi Mevlevihane çalışanlarının maaşlarına tahsis olunduğuna göre geriye kalan 43 akçenin de “a‘yan ve kibar ve sair fukara-i tekve-i merkûme” tarafından tekkede “sakin ve mutavattın olan fukaranın” maişetine tahsis edilmesi karara bağlanmıştır.⁶⁴ Orijinal kayıta maaş giderlerinden sonra günlük 44 akçe kalacağı belirtilmiş ise de bunun sehven 44 yazıldığı, aslında baki kalan gelirin 43 akçe olduğu yukarıda yapılan açıklamalardan anlaşılır.

⁵⁹ Mevlüt Çam, “Kıbrıs’ta Tasavvufî Hayat (Hala Sultan Tekkesi ve Lefkoşa Mevlevihanesi Örneğinde)”, *Tarihte Kıbrıs*, ed. Osman Köse, C.2, (Bursa: D9okuz10Be5 Reklam Organizasyon Matbaacılık, 2017), 786-787.

⁶⁰ Karşılaştırmız, Arşivciler Derneği çevirisi KŞS (Kıbrıs Şeriye Sicili), No.1-A, 129-1 ile Mevlüt Çam, “Kıbrıs’ta Tasavvufî Hayat (Hala Sultan Tekkesi ve Lefkoşa Mevlevihanesi Örneğinde)”, 786.

⁶¹ KŞS, No.1-A, 129-1.

⁶² KŞS, No.1-B, 55-1.

⁶³ BOA, MAD.d.1821, 4.

⁶⁴ KŞS, No.2, 129-1.

Bu kaydın esasında yukarıda bahsedilen vakıf tahsisatlarını yansıtmayı yansıtmadığı, üzerinde durulması gereken bir konudur. Mevlevihane için oluşturulan vakfın günlük dükkân kira geliri, yukarıda da bahsedildiği üzere, 91 akçe olarak kaydedilmiştir. Bu durumda aylık gelir (91×30) 2.730 akçe, yıllık gelir ise (2.730×12) 32.760 akçedir. Bu miktar Mevlevihane Vakfı ile ilgili gelir kaydında belirtilmiştir.⁶⁵ Fakat yukarıda bahsedilen çeşitli vakıflardan ayrılan günlük tahsisat toplamı 93 akçe, aylık tahsisat (93×30) 2.790 akçe, yıllık tahsisat ise (2.790×12) 33.480 akçedir. İki hesap arasında günlük 2 akçe, aylık 60 akçe yıllık ise 720 akçelik bir fark bulunmaktadır. Bu da Mehmet Çelebi veled-i Kara İbrahim Bey Vakfı'ndan tahsis edilen günlük 1 akçe, aylık 30 akçe ve yıllık 360 akçe olan ve “Dervişlerin mutfak ve ekmek masrafı”nın, Mevlevihane Vakfı'nın Lefkoşa mahkemesinde kaydının yapılmasından sonra vücut bulduğunu akla getirmektedir. Benzer şekilde Hacı Geyvan bin Abdülmennan Vakfı'ndan “dervişlerin ekmek bahası” olarak yapılan ve günlük 1 akçe, aylık 30 akçe ve yıllık 360 akçe olan tahsis de büyük bir ihtimal ile Mevlevihane Vakfı'nın mahkemede tescilinden sonra gerçekleşmiştir. Zira bu tahsis Hacı Geyvan bin Abdülmennan Vakfı'nın vakfiyesinde yoktur ve Mevlevihane için tahsisat ayıran vakıflar listesinde de vakıf tahsisatından ayrı olarak yazılmıştır.⁶⁶ Mevlevihane Vakfı'na sonradan ilave edildiği düşünülen bu iki kayıt günlük 2 akçe, aylık 60 akçe ve yıllık 720 akçe değerine sahiptir ve değişik vakıflardan tahsis edilen toplam meblağ olan 93 akçeden 2 akçe çıkarılırsa geriye 91 akçe kalır ki bu da Mevlevihane Vakfı tescil kaydındaki günlük gelir 91 akçeye eşit olur.

Mevlevihanede görevli olanlardan en yüksek gelire sahip olan kişinin mesnevihan olduğu anlaşılmaktadır. Mesnevihân olan kişiye Mevlevihane Vakfı'ndan günlük 30 akçe, aylık 900 akçe ve yıllık 10.800 akçe maaş verilmesi kararlaştırılmıştır. Muhtemelen mesnevihan olan kişi aynı zamanda “Mevlevihane şeyhi” idi. Nitekim Hacı Geyvan bin Abdülmennan Efendi Vakfı'na ait vakfiyede “Mevlevihanede şeyh olub Mesnevî-yi Şerif nakl iden kimesneye beher yevm 3 akçe vazife”⁶⁷ şeklindeki ifade buna işaret etmektedir.

15 Haziran 1608 tarihinde, çeşitli vakıflardan tahsis edilen gelirlerle oluşturulan Mevlevihane Vakfı'na ayrılan gelirleri tahsil etmek için Sultan Ahmet'in kavaslarından Derviş Yusuf adı geçen vakfa “câbi” tayin edilmiştir.⁶⁸ 2 yıl sonra 1610 Derviş Yusuf, Lefkoşa Mevlevihanesi Vakfı mütevellisi olarak görünmektedir. Mütevelli Derviş Yusuf bin Abdullah, Kıbrıs Müftüsü / Şeyhülislâmı olan Saadettin Efendi'nin kendi mülkü olup Mevlevihane için vakfetmiş olduğu Lefkoşa'da Attarlar Çarşısı'nda bulunan börekçi dükkânı ile ilgili bir konuyu mahkemeye getirmişti. Aslında bahsi geçen börekçi dükkanının bir miktar hâli arsası (ev yeri) vardı ve o da mahkeme kararı ile vakfa dâhil edildi. Daha sonra Mütevelli Derviş Yusuf söz konusu vakıf araziye (hali araziye) 1610 yılında günlüğü 1 akçeden kiraya verdi.⁶⁹

1635 yılında Mevlevihane vakfına mütevelli olan Derviş Ahmet bin Mahfuz öldü ve yeni mütevelli Derviş Ali bin Mustafa oldu. Önceki mütevelli tarafından 7.000 akçelik bir borç kalmış ancak borçlu borcunu ödemedi mütevelli vefat etmiştir. Yeni mütevelli söz konusu borcu talep edince borçlu ile arasında anlaşmazlık çıkmış ancak sonunda mahkeme huzurunda 3.700 akçeye anlaşmaya varılmıştır.⁷⁰

7. Emine Hanım'ın Kimliği

Mezarı Mevlevihane içerisinde bulunduğu için bazı araştırmacılar tarafından Mevlevihaneye arazi bağışlayanlardan birisi olduğu ileri sürülen Emine Hanım aslında böyle bir “arazi tahsisi” işleminde bulunmamıştır. Benzer şekilde yine bazı eserlerde Emine Sultan olarak

⁶⁵ KŞS, No.2, 129-1.

⁶⁶ KŞS, No:2, 76-1.

⁶⁷ KŞS, No.1-B, 66.

⁶⁸ KŞS, No.2, 76-1.

⁶⁹ KŞS, No.3, 85-6.

⁷⁰ KŞS, No.4, 103-1.

geçen⁷¹ Emine Hanım “Sultan” değildir. Emine Hanım Revan Beylerbeyi Haydar Paşa’nın kızıdır. Mevlüt Çam, çalışmasında Emine Hanım’ı “Haydar Paşazade Mehmet Bey kerimesi Emine Hanım”⁷² şeklinde tanıtmaktadır. Ancak bu yanlıştır. Çünkü Emine Hanım Mehmet Bey’in kızı değil, kız kardeşidir ve her ikisi de Haydar Paşa’nın çocuklarıdır. Haydar Paşa’nın Kıbrıs’ta bir miktar mülkü vardı. Emine Hanım babası Haydar Paşa’nın ölümünden sonra kendisine intikal eden İsteraka adlı mülk çiftliği Mevlevihane Vakfı’na dâhil ettirmiştir. Bu çiftlik üç yılda bir açık arttırma ile iltizam olunuyor ve elde edilen gelir Mevlevihaneye veriliyordu. Fakat 1762 yılına gelindiğinde “geçen zaman içerisinde söz konusu çiftliği kiralayanların ilgisizliği nedeniyle” vakıf çiftlik harap duruma gelmiş ve geliri de yarı yarıya azalmış bulunuyordu. Ayrıca çiftlik dâhilinde olan zeytin ağaçları geçen seneler içinde kesilmişti ve birkaç sene daha bu durum devam ederse vakıf çiftlik tamamen yok olma tehlikesi ile karşı karşıya gelecekti.⁷³

Mevlevihane Vakfı mütevellisi Şeyh Mehmet Arif Efendi vakıf çiftliğinin durumunu bu şekilde arz ettikten sonra çiftliği yeni kiracıya kiralamak istediğini açıklamıştır. Ona göre, kiralama talebinde bulunan Ahmet Münib Efendi 250 kuruş peşinat ödemeyi, gereken tamirat işlemlerini üstlenmeyi ve yıllık 80 akçe kira ödemeyi kabul ediyordu. Mütevellî Şeyh Mehmet Arif Efendi’nin açıklamaları Divan-ı Hümayun tarafından uygun bulunmuş ve yukarıdaki şartlar dâhilinde İsteraka çiftliğinin Ahmet Münib Efendi tarafından kiralanmasını onayladığını bildiren Ağustos 1762 (evasıt-ı Muharrem 1176) tarihli fermanı Kıbrıs’a gönderilmiştir.⁷⁴

Sonuç

Kıbrıs’ta Osmanlı ve Türk-İslam kimliğinin önemli temsilcilerinden birisi durumunda bulunan Lefkoşa Mevlevihanesinin yapımı 1606 (1015) yılında tamamlandı ve daha önce Kıbrıs Beylerbeyliği yapan ancak 1606 yılında Şark Seferi Serdarı olan Ferhat Paşa’nın talebiyle Lefkoşa Mevlevihanesine ilk kez bir şeyh tayin edilmiştir. Muhtemeldir ki Mevlevihanenin inşa edildiği arsa 1576-1578 yılları arasında Kıbrıs Beylerbeyi olan Arap Ahmet Paşa’nın Lefkoşa kalesinin Girne Kapısı civarında bulunan vakıf arsasının bir kısmıdır ve 1594 yılında Arap Ahmet Paşa Vakfı’na bağlı olarak hizmet veren bir “tekke”, 1606 yılında inşaatı tamamlanan tam teşkilatlı Lefkoşa Mevlevihanesi için çekirdek görevi gördü. Bununla birlikte inşa maliyeti 1595-1596 yıllarında Kıbrıs Beylerbeyliği yapan Seyyid Ahmet Paşa’nın parasından karşılandı. Söz konusu Ahmet Paşalar farklı kişilerdir. İnşa faaliyetini gerçekleştiren ise 1604-1605 yıllarında, yaklaşık 7 ay Kıbrıs Beylerbeyi olarak hizmet etmiş olan Ferhat Paşa’dır.

“Asitâne” statüsündeki Lefkoşa Mevlevihanesinin varlığı, kurulan çeşitli vakıflardan tahsis edilen gelirlerle idame ettirilmiştir. 1607 yılında kurulan Cafer Paşa Vakfı, Hacı Geyvan bin Abdülmennan Vakfı ve Yusuf Ağa bin Perviz Bey Vakfı Mevlevihaneye gelir tahsis eden ilk vakıflar oldu. Bunu başka vakıflar takip etmiştir. 1608 yılında çeşitli vakıflardan Mevlevihaneye tahsis olunan gelirler Mevlevihane Vakfı olarak Lefkoşa Mahkemesinde tescil edilmiş ve söz konusu gelirlerin takip, tahsil ve kontrolü için Mevlevihane Vakfı mütevellisi atanmıştır. Bahsi geçen yılda Mevlevihaneye tahsis edilen gelirin toplamı 32.760 akçeydi. Bir başka deyişle Mevlevihane Vakfı gelirleri 32.760 akçe olarak tescillenmiştir. İlerleyen zaman içinde Mevlevihaneye gelir tahsis eden vakıflara yenileri eklenmiştir. Bu vakıflardan birisi Haydar Paşa kızı Emine Hatun Vakfı’dır.

⁷¹ Bağışkan, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, 35; Gazioğlu, *Kıbrıs’ta Türkler 1570-1878*, 416-417.

⁷² Mevlüt Çam, “Kıbrıs’ta Tasavvufi Hayat (Hala Sultan Tekkesi ve Lefkoşa Mevlevihanesi Örneğinde)”, 787.

⁷³ KKTC Millî Arşivi, Küçük Vakfiye Defteri, 82.

⁷⁴ KKTC Millî Arşivi, Küçük Vakfiye Defteri, 82.

Kaynakça**Arşiv Kaynakları****Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi**

Yazma (İsimsiz). M.808, Sıra No:95.

Küçük Vakfiye Defteri.

Kıbrıs Şeriye Sicili (KŞS),

No. 1-A, 1-B, 2, 3, 4.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (BOA)**Mühimme Defterleri (MD)**

No: 28, hüküm no:1013.

No: 34, hüküm no:189.

No: 73, hüküm no:1264; hüküm no:459, 1264.

Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d.)

411, 1821.

Yabancı Arşivler (YB.d.)

YB.d.04.d.34

Kâmil Kepeci Tasnifi

KK.d.1894.

Defterhane Baş Muhasebe Muhallefat (D.BŞM.MHF.)

D.BŞM.MHF. 1-44.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

Kıbrıs Vakıfları, Vakfiye Defteri, varak. 8-a.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Adalıoğlu, Hasan Hüseyin ve Nizamettin Arslan, “Konya Mevlâna Müzesi Arşivinde Bulunan Yeni Belgeler Işığında Kıbrıs/Lefkoşa Mevlevihanesi”, *Tarihte Kıbrıs*, ed. Osman Köse, C. 2, Bursa: D9okuz10Be5 Reklam Organizasyon Matbaacılık, 2017, 683-704.

Altan, Mustafa Haşim, *Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi*, C. 2, Lefkoşa: Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları, 1986.

Alasya, Halil Fikret, “Lefkoşa Mevlevi Tekkesi”, 3-5 Mayıs 1987, *I. Milletlerarası Mevlânâ Kongresi, (Tebliğler)*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1987, 99-108.

Atalan, Özlem, “Mevlevihanelerin Yeniden İşlevlendirilmesi: Manisa, Galata ve Lefkoşa Mevlevihaneleri Örnekleri”, *Turkish Studies*, C. 15, S.3, (2020): 1635-1655.

Bağışkan, Tuncer, *Ottoman, Islamic and Islamised Monuments in Cyprus*, Lefkoşa: K.T. Eğitim Vakfı Yayınları, 2006.

Çam, Mevlüt, “Kıbrıs'ta Tasavvufî Hayat (Hala Sultan Tekkesi ve Lefkoşa Mevlevihanesi Örneğinde)”, *Tarihte Kıbrıs*, ed. Osman Köse, C. 2, Bursa: D9okuz10Be5 Reklam Organizasyon Matbaacılık, 2017, 785-796.

Erdoğan, Mehmet Akif Erdoğan, “Mevlevi Dostu Kıbrıslı Bir Asker: Yeniçeri Ağası Yusuf Ağabey Perviz Bey,” *Osmanlı Kıbrıs'ı*, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları, 2008, 237-238.

- Fedai, Harid, Mustafa Haşim Altan, *Lefkoşe Mevlevihanesi*, Ankara: KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Gazioğlu, Ahmet, *Kıbrıs'ta Türkler 1570-1878*, Lefkoşa: CYREP Yayınları, 2000.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2006.
- Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlevilik Âdab ve Erkâmı*, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1963.
- İnalçık, Halil, "Introduction to Ottoman Metrology", *Turcica*, S.15, (1983): 311-347.
- Jennings, Ronald, *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World 1571-1640*, New York and London: New York University Press, 1993.
- Kâmil, Gökalp, "Kıbrıs'ta Mevlevilik, Geçmiş ve Bugün", *Uluslararası Mevlâna Sempozyumu Bildirileri*, C 2, İstanbul: Motto Project Yayını, 2010, 547-556.
- Kaya, Bayram Ali, "Lefkoşa Mevlevihanesinin Şair Şeyhlerinden Siyahî Mustafa Dede", *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, C. I, S.1, (2017): 15-38.
- Korkmazer, Sıddık, *Lala Mustafa Paşa ve Kıbrıs'taki Vakıfları*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2014.
- Küçük, Sezai, "Tarihten Günümüze Genel Hatlarıyla Mevlevilik", *Mevlâna Ocağı*, ed. Mehmet Bayyigit, Konya: Kombassan Vakfı Yayınları, 2007, 61-90.
- Küçükdağ, Yusuf, "Kıbrıs Tekke ve Zaviyeleri", *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*, (Yayına Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu), Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırma Merkezi Yay., 1998, 381-395.
- Lukacs, John, *Tarihin Geleceği*, çev. Kadir Purde, Ketebe Yayınevi, İstanbul 2022.
- Numan, İbrahim, "Lefkoşa Mevlevihanesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 27, İstanbul 2003, s. 126-127.
- Sağlam, Nevzat, "Arşiv Kaynaklarına Göre Beylerbeyi Frenk Cafer Paşa'nın Kıbrıs'taki Vakıfları", *Osmanlı Döneminde Kıbrıs Vakıfları*, ed. Mehmet Mahfuz Söylemez, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa 2017, s.211-256.
- Önder, Mehmet, "Kıbrıs (Lefkoşa) Mevlevihanesi ve Müze Olarak Ziyarete Açılması", *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*, (Yayına Hazırlayanlar: İsmail Bozkurt, Hüseyin Ateşin, M. Kansu), Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırma Merkezi Yayını, 1998, 279-282.
- Özönder, Hasan, "Kıbrıs'ta Mevlevilik ve Mevlevihaneler", 24-25 Mayıs 1992, 6. *Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler)*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1992, s.99-117.
- Öztürk, Mehmet Cemal, "Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ne Göre Kıbrıs Tekkeleri", *Tarihte Kıbrıs*, ed. Osman Köse, C.2, D9okuz10Be5 Reklam Organizasyon Matbaacılık, Bursa 2017, s.625-660.